

njemu, faktore koji su ga pospješili, njegove posljedice i njihov utjecaj na etničke i lingvističke promjene. Na kraju daje tabelarni prikaz suvremenih zapisa o tome za sve hrvatske regije.

Slijedi uobičajena rubrika "Intervjui" (405-424) u kojoj je ovaj put napravljena iznimka glede izbora sugovornika. Naime, uobičajeno je da se intervju vodi sa nekim uglednim stranim povjesničarom, ali ovaj je put vođen paralelni razgovor sa dvojicom istaknutih hrvatskih povjesničara dr. Nevenom Budakom, profesorom na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu i dr. Mladenom Ančićem, profesorom na Studiju povijesti Hrvatskih studija i djelatnikom Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, obojicom medievistima. Povod ovom intervjuu, koji nema značajke direktne polemike, je Prvi kongres hrvatskih povjesničara održan u Zagrebu krajem 1999. te rivalitet između povjesničara sa Instituta za hrvatsku povijest, profesora Hrvatskih studija i Filozofskog fakulteta koji je došao do izražaja prije i nakon održavanja kongresa, pa je i razgovor vođen u tom smislu. Dio intervju je vezan uz medievistku, ali je najveći dio posvećen i danas aktualnoj i široj javnosti poznatoj temi Hrvatskih studija, nesuglasicama vezanim uz to i utjecaju politike na hrvatsku historiografiju.

Na samom kraju nalaze se prikazi najnovijih knjiga i časopisa (427-440), s time da je prikaz stranih naslova odijeljen u posebnoj rubrici "Svjetsko tržište ideja" (443-474).

Tihana Luetić

Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 31, Zagreb 1998., 340 str.

Trideset i prvi broj ovoga časopisa iznimno je bogat radovima, diskusijama i priložima, a u njemu je zastupljen i čitav niz povjesničarki/povjesničara.

Prvi dio, *Rasprave i članci* (str. 9-108), započinje člankom Petra Korunića "Hrvatski nacionalni program i društvene promjene za revolucije 1848./49. godine". U njemu autor piše o osnovama hrvatskoga nacionalnog programa koji je utemeljen za revolucije 1848. Korunić ističe kako početak integracije hrvatske nacije treba tražiti upravo u revoluciji 1848. godine jer su tada utemeljene najvažnije osnovice (društvene i nacionalne) na kojima u daljnjem razvoju izrasta zasebna moderna nacija.

Članak "Obilježja demografskog razvoja Hrvatske i Slavonije 1860.-1918." autorica Božena Vranješ-Šoljan pročitala je kao referat na međunarodnom kulturnopovijesnom simpoziju "Mogersdorf", u Ptuju 1998. godine. Autorica stavlja naglasak na utjecaj ljudskog čimbenika na modernizacijske procese u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji do Prvoga svjetskog rata. U tom smislu, piše ona, demografski su se tokovi poklapali s ritmom i značajkama kapitalističke preobrazbe. Drugim riječima, napredak u industrijalizaciji i urbanizaciji,

ostvaren do početka 20. st., odrazio se na porast stanovništva, promjene u njegovim strukturama i prostornom rasporedu.

“*Uspostava i djelovanje uprave NDH u dijelovima Dalmacije nakon kapitulacije Italije (rujan 1943. - studeni 1944.)*” tema je članka Nikice Barića. Analizirajući ponajviše dokumente Ministarstva oslobođenih krajeva NDH, Barić daje zanimljiv prikaz ukupnog djelovanja ustaške uprave u onim dijelovima Dalmacije koji su nakon kapitulacije Italije pripali NDH. Autor zaključuje kako NDH ni nakon kapitulacije Italije u Dalmaciji, nije mogla izbrisati tešku hipoteku Rimskih ugovora prema kojima su ti krajevi pripali Rimu. Osim toga, ustaškim je vlastima u tim krajevima nedostajao novac i sredstva koja su trebali izdvojiti za uspostavu vlasti pa su tako, navodi autor, i izrazito elementarne potrebe, poput prehrane i prometne izoliranosti koja je onemogućavala čvršću integraciju tog područja u NDH, bile nepremostiv problem.

U pomalo intrigantnom naslovu “*Američki komunistički saveznik?*” autor Tvrtko Jakovina analizira vanjskopolitičke odnose SAD-a i Titove Jugoslavije od 1955. do kraja 1963. godine. Iako su u promatranom razdoblju odnosi između Jugoslavije i SAD-a u dva navrata došli u krizu (1957. i 1962.), autor ističe kako je strateški povoljan položaj Jugoslavije i njezina velika vojna sila bila dovoljna za Washington da “Tita drži na ledu” i da Beograd nastoji što čvršće (izdašnom gospodarskom i vojnom pomoći) približiti Zapadu.

Rubriku *Kraći priloz* (str. 111-163) otvara svojim radom “*Bratovštine Slanske knežije Dubrovačke Republike: nakane i postignuća*” Ivica Prlander. Navednu knežiju dubrovačka je vlada ustrojila prilikom nastojanja na integraciji novostečenoga Primorja. Analizirajući tamošnje bratovštine, čiji se prostor podudara s prostorom kaznačina (manje upravo-porezne jedinice knežije), Prlander se posebno osvrće i na matrikule majkovskih bratovština iz 1560. godine koje, kako navodi, zadivljuju svojom cjelovitošću te iznimno dobrom očuvanošću. U prilogu autor donosi transkripciju bratovštinske matrikule Donjih Majkova iz Župnog arhiva Majkova, te transkripciju istodobne ovjere matrikule Gornjih Majkova.

Sljedeći je članak Gordana Ravančića “*Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku u kasnom srednjem vijeku*”. Konstatirajući na početku kako naša historiografija pitanju seksualnosti nije posvećivala dužnu pozornost, Ravančić ističe svojevrsnu kontradiktornost glede fenomena prostitucije. Naime, iako je bila tolerirana u kasnosrednjovjekovnom Dubrovniku, ona ipak nije bila smatrana časnim i pristojnim djelom. Štoviše, u drugoj polovini 15. st. dolazi do progona prostitutki čije razloge autor vidi u pokušaju racionalizacije i odražnju tradicionalnih normi života u društvu koje se pred naletom humanizma počelo svestrano razvijati.

Autorica članka “*Život i djelovanje kotorskih patricija u Mlecima od 16. do 18. stoljeća*”, Lovorka Čoralić, na temelju oporuka iz mletačkoga Državnog arhiva prikazuje osnovna obilježja života i djelovanja kotorskih patricija u Mlecima u navedenom razdoblju. Navodi

kako su najčvršći dokazi povezanosti i održavanja veza iseljenika s domovinom podaci o različitim vrstama imovine koju posjeduju u svom matičnom mjestu i njihov odnos prema vjerskim ustanovama u domovini, izražen iskazivanjem želje za pokopom u domovini i oporučnim legatima crkvi, samostanima, bratovštinama itd.

U članku "O jednom aspektu uspostave partijskog monopola u Hrvatskoj 1946.-1953." autor Berislav Jandrić statistički pokazuje kako su hrvatski komunisti postupno stekli potpunu kontrolu i vlast u Hrvatskoj. Jandrić navodi kako bi istraživanja KPH/SKH u razdoblju od 1945. pa sve do 1990. pokazala da su kreatori i moderatori u svim segmentima političkog i društvenog života u zemlji bili članovi stranke na vlasti.

Mario Kevo u članku "Odjek Đilasovih teorijskih priloga "Borbi" u hrvatskom tisku" upozorava na činjenicu da je Milovan Đilas imao dosta istomišljenika, a da je u Hrvatskoj *đilasovština* bila pristuna u polemici oko predizborne kampanje u kotarima Dvor i Poreč – Buzet. Pa iako je proces promjena i reforme od strane SK, nakon V. i VI. kongresa KPJ/SKJ, doveo do popuštanja totalitarnoga jugoslavenskog režima, ipak bi u situaciji u kojoj SKJ ne bi mogao zadržati vodeću poziciju, dolazilo do obračuna sa zastupnicima radikalnijih političkih promjena. Takva je, na koncu, bila i sudbina M. Đilasa i njegovih pristaša u Hrvatskoj.

Treća rubrika nosi naslov *Diskusije* (str. 167-215) i sadrži polemične članke autora o pitanjima hrvatske historiografije i njezine kritike, srpsko-hrvatskim historigrafskim odnosima, te nekim udžbeničkim i nastavnim pitanjima.

Prvi članak u ovoj rubrici je "Povijesna struka i kritika hrvatske historiografije danas" Petra Korunića. Osvrćući se na kritike hrvatske historiografije od strane S. Antoljaka, N. Šetića, A. Buczynskog i Z. Canjuge, autor raspravlja i o nekim problemima razvoja hrvatske znanosti. Zalažući se za ozbiljan i predan, stručan i odgovoran rad, Korunić zaključuje kako jedini kriterij u razvoju suvremene povijesne znanosti i moderne nastave moraju biti trajne vrijednosti: stručnost, znanost i odgovornost.

Članak, pak, Ive Goldsteina "Srpsko-hrvatsko pomirenje u historiografiji – pretpostavka ili posljedica političkog pomirenja" ponešto je prerađeni i dopunjeni tekst referata pročitanog na skupu hrvatskih i srpskih povjesničara u Mađarskoj 1998. godine. U njemu autor ocjenjuje da je mistifikacija i dezinterpretacija hrvatsko-srpskih odnosa u povijesti značajno pridonijela razbuktavanju ratnog sukoba u proteklom desetljeću, te da je stoga znanstvena interpretacija i demistifikacija važan preduvjet međunacionalnog pomirenja.

O temi "Hrvatsko srednjovjekovlje u nastavi povijesti" raspravlja u novom prilogu Duje Rendić-Miočević. Autor drži da je nastavu povijesti moguće unaprijediti samo ako se ostvare tri temeljna zadatka: 1. ostvarivanje odgojnih ciljeva, 2. uvođenje viših didaktičkih sustava i 3. restrukturiranje povijesnog gradiva.

U posljednoj diskusiji, "Slika naroda jugoistočne Europe u hrvatskim udžbenicima povijesti za osnovnu školu" autor Damir Agičić upozorava na stereotipe o nekim narodima jugo-

istočne Europe (prije svega o Turcima i Srbima) koji se pojavljuju u udžbenicima povijesti za osnovnu školu. Kao najčešći stereotip Agičić izdvaja onaj prema kojemu su Turci oduvijek, u hrvatskim udžbenicima povijesti, prikazivani kao neprijatelji i osvajači, dok su Srbi bili jedno vrijeme "bratski" i jedan od "naših" naroda, a danas su, kaže autor, pomalo "zaboravljeni."

U rubrici *Problemi historiografije* (str. 219-244) samo je jedan članak, i to Natalije Rumjenjak "Socijalna povijest u trostrukoj perspektivi: *International Review of Social History, Geschichte und Gesellschaft, Archiv für Sozialgeschichte*." Autorica daje iscrpan prikaz tih triju inozemnih povijesnih časopisa važnih za socijalnu historiju te, u prilogu, abecedni popis povijesnih časopisa na engleskom, njemačkom, francuskom i talijanskom jeziku u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu za razdoblje 1996.-1997.

U rubrici *Građa* (str. 247-276) Tomislav Markus u prilogu pod naslovom "Hrvatske oblasti u vrijeme političkog pokreta 1848. godine. *Odabrani dokumenti*" donosi petnaest dokumenata vezanih za pojedine županijske i gradske oblasti, narodne skupštine građana iz Banske Hrvatske u razdoblju od proljeća do kraja 1848.

U rubrici *Obljetnice* (str. 279-292) Damir Agičić daje "Životopis i bibliografiju radova Mire Kolar-Dimitrijević" u povodu 65. obljetnice života te zaslužne i iznimno produktivne hrvatske povjesničarke.

Slijede uobičajene rubrike *Recenzije i prikazi knjiga, časopisa i zbornika* (str. 295-335), te *In memoriam* preminulom umirovljenom profesoru bizantske povijesti na Odelenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu Božidaru Ferjančiću (1929.-1998.). Autor teksta je Ivo Goldstein.

Ivica Šute

Historijski zbornik, godina LI, Zagreb 1998.

Ovaj broj časopisa *Historijski zbornik* tematski je podijeljen na dva dijela. I dok prvi dio sadrži uobičajene i karakteristične rubrike (*Članci i rasprave, Građa, Ocjene i prikazi, Bilješke*), drugi, ponajveći dio, posvećen je referatima sa znanstveno-stručnog skupa *Hrvatska u 1848.-1849. godini*. No, pođimo redom.

U prvom se članku "Totius gentis metropolim" autor Ivica Prlender bavi najranijom dubrovačkom poviješću. Koristeći se povijesnim vrelima, ali i istraživačkim rezultatima arheologije, povijesti umjetnosti i filologije, autor pokazuje kako je nakon dvadesetih godina IX. st., slabošću carstva i emancipacijom Neretljana izdvojeni Dubrovnik pronašao modus vivendi s okolnim sklavinijama te se potvrdio najsnažnijim gradskim središtem južnojadranskog uzmorja.

O vrlo zanimljivim i do danas nedovoljno istraženim rumunjsko-hrvatskim vezama u sljedećem nas članku obavještava autorica Castilia Manea-Grgin. U članku pod naslo-